

VI LEVER I VÄRLDEN MEN RAPPORTERAR OM GRANNSKAPET

UNDERLAGSRAPPORT TILL
SVERIGESRADIO.SE/MEDIEORMEN

Om det inte ska uppstå en tilltagande mismatch mellan en alltmer integrerad och globaliserad värld å den ena sidan, och en alltmer inåtvänd och trångsynt medierapportering å den andra, måste medierna ta sitt ansvar för att rapportera från världen som "en plats".

UR RAPPORTEN

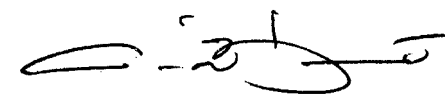
Journalistik 3.0 – Medieormen ömsar skinn är en interaktiv webbok av Cilla Benkö och Mats Svegfors. Texten i bokprojektet förändras över tid, för att läsa den allra senaste versionen gå in på: sverigesradio.se/medieormen

sveriges**SR**radio

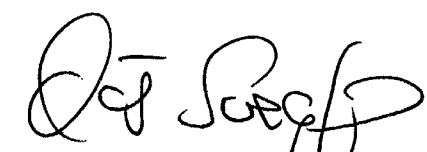
FÖRORD

Rapporten *Vi lever i världen men rapporterar om grannskapet* utgör underlag för en bearbetning av vår virtuella bok Journalistik 3.0 – Medieormen ömsar skinn sverigesradio.se/medieormen. Vi har tidigare behandlat flera aspekter på utrikesrapporteringen men inte behandlat denna speciellt. Ett viktigt skäl till att vi nu ägnar utrikesjournalistiken i allmänhet och utrikeskorrespondenterna i synnerhet ett eget avsnitt är erfarenheterna inom Sveriges Radio under det senaste halvåret. Det började med Tunisien och Tahrirtorget i Kairo, det fortsatte med Fukushima i Japan och sedan mitt under semestern med bombdådet i Oslo och dödsskjutningarna på Utöya. Till detta kom sedan den ekonomiska krisen inför och efter beslutet i USA om höjt lånetak. Utrikesjournalistiken har fått ökad betydelse. Men mer fokus har också lagts på de utdragna förloppen. Traditionellt har sagts att medier är bra på att berätta om händelser men dåliga på att skildra förlopp. Men det förefaller som om händelserna nu upplöses i förlopp. Anspråken på att följa, de snabba dramatiska förloppen har ökat. Möjligen har dessa blivit fler. Men den tekniska utvecklingen gör det också möjligt för fler att skildra de snabba förloppen. Till detta bidrar de sociala medierna. Redan Internet i sig ger dessa möjligheter. Men detta ställer också krav på de traditionella medierna. Ska den utdragna ögonblicksjournalistiken inte bara ge dramatik utan medföra bredare och djupare förståelse är det vår övertygelse att utlandskorrespondenternas betydelse ökar, inte minskar.

Stockholm i augusti 2011

CILLA BENKÖ

MATS SVEGFORS

VI LEVER I VÄRLDEN MEN RAPPORTERAR OM GRANNSKAPET

UNDERLAGSRAPPORT TILL SVERIGESRADIO.SE/MEDIEORMEN

Fredagen den 11 februari 2011 meddelade Egyptens vice president Omar Sukiman att presidenten Hosni Mubarak avgick. Revolutionen i arabländerna skördade sitt största, och viktigaste, offer. Det skedde i direktsändning i Sveriges Radio. Under flera veckor hade Cecilia Uddén, Agneta Ramberg och Nils Horner direktrapporterat från Tahrirtorget i Kairo. De flesta radiolyssnare gjorde en och samma reflektion när Sveriges Radios medarbetare i Kairo kunde berätta vad som just hänt: det skrevs världshistoria men det skrevs också mediehistoria.

DEN ARABISKA VÅREN

Det hade börjat en och en halv månad tidigare. Den 26-årige grönsakshandlaren Mohamed Bouazizi satte eld på sig själv den 17 december utanför provinsmyndighetens kontor i Sidi Bouzid i Tunisien. Det var en desperat protest mot myndigheternas övergrepp. Hans grönsaks-kärra hade konfiskerats av en polis. Myndigheterna vägrade att lyssna. Dagen efter själv-bränningen protesterade medborgarna i Sidi Bouzid. Polisen svarade med brutalitet. Mohamed Bouazizi dog inte förrän den 4 januari. I och med Bouazizis död och de intensifierade protesterna i Tunisien uppmärksammades händelseutvecklingen på allvar internationellt. Det är ingen överdrift att säga att den arabiska revolten allt sedan de första dagarna i januari i år har direktrapporterats i de stora västliga medierna. Begreppet direktrapportering har dessutom fått en förändrad innebörd, inte minst till följd av de sociala mediernas genomslag. Rapporteringen har varit ögonblicklig. Det som händer nu rapporteras nu. Skeenden som

ständigt utvecklas kräver ständig rapportering. Den 14 januari flydde Ben Ali, Tuniens president, från Tunisien. Den 11 februari avgick Egyptens president Hosni Mubarak från sitt ämbete. Den 11 mars inträffade en jordbävning med magnituden 9.0 på Richterskalan i havet utanför Fukushima i Japan. Inte fullt en timma efter jordbävningen svepte en 13 meter hög flodvåg in över det japanska fastlandet. De sex kärnkraftsreaktorerna i Fukushima träffades. Ett haveriförlopp, som ännu inte är fullt genomlupet, startade.

NORSK TERRORISM

Strax före 15.30 den 22 juli exploderade en mycket stor bilbomb intill den norska regeringens förvaltningsbyggnader i centrala Oslo. Mindre än två timmar senare började en man systematiskt skjuta ihjäl deltagare i de unga socialdemokraternas sommarläger på Utöya, några mil från den plats där sprängladdningen exploderat inne i Oslo. Under ett halvt dygn rådde ovisshet om katastrofens omfattning och

om det fanns fler gärningsmän än den 32-årige norrman som polisen gripit på Utöya ca 18.30. Sammanlagt dödades 77 människor vid de samordnade attackerna inne i Oslo och på Utöya. 2011 har fram till sensommaren varit de stora internationella nyhetshändelsernas år. Och då är ändå inte den ständigt fortgående krisen i den internationella ekonomin nämnd. Ekonomin i ett antal europeiska länder, därtill medlemmar i den monetära unionen, undergrävs successivt. USA:s kreditvärdighet nedgraderades av Standard and Poor's den 5 augusti, detta efter att en kris för den amerikanska statens upplåning hade undvikits med några timmars

marginal. Det är en historisk förändring av amerikansk politik som nu sker. Och det var ett historiskt beslut som Standard and Poor's fattade. När börserna öppnade på måndagen den 8 augusti inträffade ett formligt ras världen över.

Det finns ett antal frågor som mer eller mindre formulerar sig själva efter de första sju månaderna av 2011:

- Har 2011 varit ett osedvanligt händelserikt år?
- Hur väl anpassad är mediestrukturen för att hantera den förändrade mediedagordning som vi kan urskilja?
- Vilka slutsatser bör vi dra för framtiden?

HAR 2011 VARIT ETT OSEDVANLIGT HÄNDELSERIKT ÅR?

Det är nog så att det inträffat ovanligt många stora internationella händelser under perioden januari – augusti 2011. Men vi är likväl samtidsblinda om vi tror att det är en alldeles unik period som vi är inne i.

Detta blir tydligt om vi jämför med några andra år under de senaste decennierna.

INTENSIVA NYHETSÅR

I juli 2005 exploderade fyra bomber i Londons tunnelbanesystem. Mer än 700 personer skadades, 56 dog. Lite mer än en månad senare svepte orkanen Katrina in över USA:s sydkust. Närmare 2000 personer dödades och den amerikanske presidenten hamnade i en politisk kris från vilken han aldrig hämtade sig. Ytterligare en månad senare genomfördes bombdådet på Bali. Av de ca 200 döda var sex svenskar

2001 var året då vidden av internetbubblan blev uppenbar. På två år, från februari 2000 till september 2002 tappade den svenska börsen 65 procent av sitt värde. Den 11 september 2001 flög två amerikanska passagerarplan in i World Trade Center i New York och 2986 människor dog i direktsänd TV. Mindre än två månader tidigare hade demonstrationerna i

anslutning till EU-toppmötet i Göteborg gått fullständigt över styr. Den 7 oktober gick USA:s trupper in i Afghanistan. Därmed startade ett krig som fortfarande pågår.

I slutet av augusti 1992 började den svenska riksbanken höja marginalräntan. En vecka senare lät Finland den finska marken flyta. Den 16 september sattes riksbankens dagslåneränta till 500 procent. Kriget i Bosnien hade inletts under våren 1992 och den etniska rensningen inleddes under de tidiga höstmånaderna 1992.

I ett svenskt perspektiv finns en närmast emblematisk nyhetsperiod som omfattar slutet av augusti och de första veckorna i september 1973. Den 23 augusti barrikaderade sig Janne Olsson med den gisslan han tagit i Kreditbankens valv vid Norrmalmstorg i Stockholm. Två dagar tidigare hade Sveriges konung Gustaf VI Adolf opererats för blödande magsår. Men han återhämtade sig inte och efter en utdragen döds kamp, speglad i kontinuerliga medierapporter från lasarettet i Helsingborg, dog kungen den 15 september. Parallellt med Norrmalmstorgsdramat och dramat i Helsingborg pågick kampanjen inför det val som skulle hållas den 16 september, det val som slutade i att de båda blocken fick vardera 175 mandat i riksdagen.

Vi har upplevt nyhetsdiga perioder tidigare. En central fråga är om det är verkligheten eller medieskildringen av verkligheten som skapar denna täthet på nyheter.

GALTUNGS PROBLEMFORMULERING

I en tidig text diskuterar de båda norska forskarna Johan Galtung och Mari Holmboe Ruge kännetecken på det som blir nyheter i medier. (Se bilaga.) Galtungs och Holmboe Ruges typology är fortfarande en levande referens i den serösa mediediskussionen. De anger 12 olika kriterier på det som blir en stor nyhet i medierna. Dessa blir inte alldeles lättbegripliga frikopplade från det sammanhang i vilket de beskrivs. Flera av kriterierna, eller hypoteserna som författarna benämner dem, handlar om ett slags parallelitet i det som rapporteras och egenskapen hos olika medier. Den första, och kanske viktigaste, punkten är alldeles uppenbart inspirerad av Marshall McLuhan. I sin bok Understanding Media: The Extension of Man som publicerades 1964 formulerade han uttrycket "The Medium is the Message. Galtungs och Holmboe Ruges första punkt handlar om frekvens. Den säger helt enkelt att ett medium företrädesvis berättar om sådana händelser som tidsmässigt passar just det mediets egen tidslogik.

”By the ‘frequency’ of an event we refer to the time-span needed for the event to unfold itself and acquire meaning. For a soldier to die during a battle this time-span is very short; for a development process in a country to take place the time-span may be very long. Just as the radio dial has its limitation with regard to electromagnetic waves, so will the newspaper have its limitations, and the thesis is that the more similar the frequency of the event is to the frequency of the news medium, the more probable that it will be recorded as news by that news medium. A murder takes little time and the event takes place between the publication of two successive issues of a daily, which means that a meaningful story can be told from one day to the next. But to single out one murder during a battle where there is one person killed every minute would make little sense – one will typically only record the battle as such (if newspapers were published

every minute the perspective could possibly be changed to the individual soldier). Correspondingly, the event that takes place over a longer time-span will go unrecorded unless it reaches some kind of dramatic climax (the building of a dam goes unnoticed but not its inauguration). Needless to say, this under-reporting of trends is to some extent corrected by publications with a lower frequency. A newspaper may have a habit of producing weekly ‘reviews’, there are weeklies and monthlies and quarterlies and yearbooks – and there are ad hoc publications. If we concentrate on dailies, however, the thesis is probably valid and probably of some heuristic value when other aspects of news communication are to be unraveled.

En dagstidning berättar om dagshändelser, dvs händelser som hinner utvecklas i ett 24-timmars-förlopp. Galtung och Holmboe Ruge använder uttrycket "signal". De avser därmed händelsen förmedlad i en medieberättelse.

Under de snart 50 år som har gått sedan Galtung och Holmboe Ruge skrev sin uppsats har mängder av bearbetningar skett av teorin. Fortfarande förefaller originalet bättre än alla de försök till förbättringar som har gjorts. Galtungs och Holmboe Ruges beskrivning har den stora fördelen att den relaterar nyhetshändelser inte bara till olika mediers särdrag utan också till hur det som faktiskt når ut, dvs signalen, fungerar visavi läsare, lyssnare och tittare.

Det viktiga skälet till att uppehålla sig vid diskussionen om vilka händelser som passar för att bli mediehändelser är att det kan ge vägledning för att svara på frågan om det nu händer mer, och dessutom mer på den internationella scenen, eller om det sker en medieförändring som bidrar till att förändra nyhetsdagordningen.

EN NY MEDIEVERKLIGHET

Det finns mycket som talar för att medieförändring är en viktig faktor. Även om traditionella medier i viss mån förlorar position har mediemångfalden ökat. Nya starka medier har tillkommit under 2000-talet. Al Jazeera och Al Arabiya är viktiga exempel, inte minst för att förstå rapporteringen om Den arabiska våren. Det finns ett rikt utbud av sociala medier. Tänk tanken att det hade funnits Facebook och

Twitter under belägringen av Sarajevo eller massakern i Srebrenica. Många människor kan idag följa händelseförlopp direkt genom sociala medier. Rapporteringen sker dessutom utan förmedling av journalister. Men de sociala medierna gör det också möjligt för traditionella medier att intensifiera sin direktrapportering. Samspelet mellan sociala medier och mycket kvalificerade journalister rymmer en mycket stor potential för utveckling av journalistiken, kvantitativt och kvalitativt.

Det finns något som liknar en paradox i denna utveckling. Genom möjligheterna till fortlöpande direktrapportering blir det processer av det som tidigare var händelser. Genom ökad frekvens upplöses mediernas koncentration på händelser. Alla händelser blir till processer. Jämför med "planerade" händelser. Den som är idrottsintresserad har aldrig nöjt sig med att slå upp tidningen för att få veta hur gårdagens fotbollsmatch slutade. Han eller hon vill följa matchen. Den samhällsintresserade nöjde sig i början av året inte med att få veta dagen efter att Hosni Mubarak hade avgått föregående dag, inte när det fanns möjligheten att kontinuerligt följa vad som höll på att ske i Kairo. Johan Galtung och Mari Holmboe Ruge beskrev redan i mitten av 1960-talet logiken bakom denna förändring av nyhetsrapporteringen.

Huvuduppgiften för nyhetsjournalistiken är på väg att förändras från att rapportera att "det har hänt" till att "det händer".

INTERNATIONALISERINGEN

En viktig aspekt på denna medieförändring är att den bidrar till en internationalisering av nyhetsdagordningen. Om gemene man i Sverige kan följa händelseförloppet direkt på Tahrirtorget i Kairo via dator och smartphone förändrar det självfallet nyhetsprioriteringen inom de svenska medieföretagens hemmaredaktioner och kraven på rapporteringen. Men vid sidan av medieförändringen finns också materiella förändringar som förändrar det internationella beroendet och därmed den internationella nyhetsdagordningen.

- Den fortgående expansionen och integrationen av den globala ekonomin leder till ett ökat omvärldsberoende för alla länder. Det blir allt viktigare att berätta för medborgarna i ett land vad som händer i andra

länder. Men integrationen innebär också att fler händelser på den internationella scenen påverkar det egna landets ekonomi. Det var nästan lika viktigt för medborgarna i Sverige som för medborgarna i USA vad som hände med det amerikanska lånetaket inför brytpunkten den 2 augusti.

- USA:s ökade utlandsberoende är en viktig faktor i sig. Tanken på en amerikansk isolationism blir enbart teoretisk i en situation där USA genom sina utlandslån är helt beroende av den globala ekonomin. I stället för en militär terrorbalans mellan USA och Sovjet kan vi gå mot en ekonomisk terrorbalans mellan USA och Kina.

- Upplösningen av den sovjetiska supermakten har öppnat för större internationella förändringar. I grunden är detta gott. Men det ökar samtidigt osäkerheten. Man skulle kunna säga att det minskar risken för den stora katastrofen men ökar risken för många mindre katastrofer.

- Den begynnande förskjutningen av tyngdpunkten i den globala ekonomin från USA/Europa till Kina/Asien är en process av bokstavligen historiska dimensioner. Förändringarna i världsekonomin handlar om förhållandet mellan Öst och Väst. Men det handlar också om att traditionell tillverkningsindustri mer eller mindre flyttar bort från USA/Europa. Med den flyttar också en viss typ av arbete bort från de utvecklade ekonomierna med de effekter detta har på sysselsättning och sociala förhållanden. Denna process handlar inte bara om Kina och Sydostasien utan också om bl. a Indien, Brasilien och för vår del Östeuropa.

- EU och möjligheterna för en yngre generation att söka jobb i en rad olika länder är en av de faktorer som bidrar till en generellt ökad internationell orientering hos yngre generationer.

- Klimatfrågan borde dominera den internationella nyhetsdagordningen och kommer att göra det på lite längre sikt, men gör det inte nu.

HUR VÄL ANPASSADE ÄR MEDIERNA OCH MEDIESTRUKTUREN FÖR ATT HANTERA DEN FÖRÄNDRADE MEDIEDAGORDNING?

I det hittillsvarande resonemanget ligger att mediestrukturen definitionsmässigt borde vara förhållandevis väl anpassad för att hantera den förändrade mediedagordningen därför att förändringen av dagordningen i betydande utsträckning beror på mediestrukturens förändring. Men så är det inte. Det är inte alls sagt att de anspråk på nyhetsrapportering som inte minst de sociala medierna väcker också kan fyllas av de sociala medierna.

DE SOCIALA MEDIERNA VS TRADITIONELLA MEDIER

Facebook uppnådde nivån 100 miljoner användare i augusti 2008. Idag har Facebook 750 miljoner användare globalt. Twitter introducerades sommaren 2006 och har idag ca 200 miljoner användare. För några år sedan var föreställningen inte alldeles ovanlig att bloggar, Facebook, Twitter och andra sociala medier skulle komma att ersätta traditionella medier. Det är en uppfattning som numera sällan torgförs. Den centrala frågan är i stället hur samspelet i olika avseenden kommer att se ut mellan sociala medier och traditionella medier. Vi har diskuterat detta tämligen ingående i Journalistik 3.0 – Medieormen ömsar skinn sverigesradio.se/medieormen.

Inte minst upproren och protesterna i arabvärlden – den Arabiska våren – visar vilken betydelse de sociala medierna har. De gör det möjligt att bygga kontaktnät mellan enskilda aktivister och befolkningsgrupper. Det påverkar bevisligen på ett avgörande sätt viktiga samhällliga processer. Men de sociala medierna bidrar också som informationsbas för medier som når ut i omvärlden. Omvärldskontakten är på intet sätt enkelriktad. Genom att informationen når ut, direkt och förmedlad genom medier med hög trovärdighet, skapas stöd i omvärlden för rörelsen mot demokrati, frihet och respekt för mänskliga rättigheter. Traditionella medier förvandlar de sociala mediernas individuella kommunikation till masskommunikation. Den internationella uppmärksamheten

återverkar sedan tillbaka på den nationella utvecklingen.

Samspelet mellan sociala medier och traditionella medier består inte blott av en mekanisk transformation av enskilda meddelanden till massförmedling. Det handlar om att pröva, sortera, välja ut, auktorisera, skapa sammanhang och presentera. I grunden är detta ingen ny art av verksamhet. Detta är journalistik som journalistik alltid har varit och därmed en verksamhet som ställer samma krav som journalistik alltid har gjort. Skillnaderna är – inte alltid men ofta – att informationsflödet är så stort. Bredden och mångfalden i detta flöde är också större än tidigare. En ny utmaning ligger i att möjligheten för den som på ”falska” premisser vill påverka är ofantligt mycket större än någonsin tidigare. Ett exempel är bloggaren *A gay Girl in Damascus*. ”Hon” visade sig i början av sommaren vara Tom MacMaster, en amerikan från Georgia som studerade medeltidshistoria på universitetet i Edinburgh.

Det en amerikansk student kan göra, kan också såväl underrättelsetjänster som politiska och kommersiella intressen göra. I den nya integrerade nyhetsvärlden ökar anspråken både på kunskap i sak och språkkunskaper. Kraven på journalistiken ökar. Inte minst gäller detta utrikesrapporteringen.

DOM LYDER MEDIERNA – UR TAKT MED TIDEN

Rimligt vore att resurserna i de traditionella medierna ökade, detta för att hantera det ökade informationsflöde som de sociala medierna bidrar till. Men i stället är det precis tvärtom. Över hela den industrialiserade världen sker det nu redaktionella neddragningar. Detta som generellt fenomen beskriver vi ingående i Journalistik 3.0 – Medieormen ömsar skinn. Redaktionella neddragningar innebär inte bara en kvantitativ förändring. Minskad kvantitet leder ofrånkomligen till minskad kvalitet. De medarbetare som finns kvar på redaktionerna ska regelmässigt

vara mer ”multiprofessionella”. De ska rent tekniskt ha en bredare kompetens. Men framförallt ska de ämnesmässigt kunna hantera ett bredare register. Specialreportrar ersätts av allmänreportrar. Specialistkunskaper försvinner från redaktionerna. Det må sedan vara inrikes eller utrikes specialisering: specialistkunskaper om svenska utbildningsfrågor eller specialistkunskaper om Mellanöstern.

DEN INTERNATIONELLA BILDEN

Det som sker generellt sker också specifikt när det gäller utrikesrapporteringen. Som vanligt är utvecklingen bäst belagd i USA. American Journalism Review presenterade så sent som i somras en genomgång av antalet utsända korrespondenter.

De amerikanska dagspressen, inklusive nyhetsbyråerna Associated Press och Bloomberg News, har idag totalt 234 utsända korrespondenter. Det innebär en nedgång med nästan en tredjedel på åtta år. 2003 fanns det 307 heltidskorrespondenter. Då var inte nyhetsbyråernas utsända korrespondenter med, ej heller korrespondenter på kontrakt.

Så mycket som 20 amerikanska tidningar och medieföretag har helt avvecklat sina korrespondentnät sedan 2003.

TV-nätverket NBC har idag 14 redaktioner utomlands och medarbetare i ytterligare fyra länder. År 2003 hade NBC 42 redaktioner utomlands. ABC finns i 19 länder, CBS endast i ett tiotal länder. Det så utpräglat globala CNN finns i 33 länder. Slående är att CNN bara finns på några få platser i Europa respektive Afrika. CNN är representerat i Moskva men inte någon annanstans i det gamla Sovjet eller i Östeuropa. Fox News, den största av de amerikanska kabelkanalerna och den dominerande opinionsbildaren för den amerikanska högern, har sex redaktioner utanför USA. Intressant nog finns Fox i Irak, Pakistan, Afghanistan, Israel och därutöver i London och Rom. Det är en övertydlig högerrepublikansk världskarta som avspeglas i Fox utlandsrepresentation. Det enda frågetecknet rör Rom. Men tydligen har Fox insett att man har en själsfrände i ledningen för den italienska regeringen?

Det finns bara en medieinstitution i USA som på allvar har expanderat sin utrikese-

presentation och det är National Public Radio (NPR) som i dag finns på 17 platser utomlands, en ökning med nästan 200 procent på tio år.

DEN SVENSKA BILDEN

De svenska medieföretagen har med två undantag reducerat antalet traditionella utrikeskorrespondenter.

Dagens Nyheter, som uttryckligen satsar på utrikesjournalistik, har tio korrespondenter varav dock hälften är baserade i Sverige och reser till det land eller det område de bevakar. Därutöver har DN sex fasta stringrar.

Sydsvenskan har numera bara en korrespondent i riktigt traditionell mening, d.v.s. fast anställd, och det är symptomatiskt nog köpenhamnskorrespondenten. Det hindrar inte att Sydsvenskan på ett mycket ambitiöst sätt ha ersatt fasta korrespondenter med olika typer av stringer- och lokala lösningar. På så sätt täcker man ändå 13 länder med fasta medarbetare.

GP avvecklade sin siste korrespondent vid årsskiftet 2010/11. Föga förvånande var London den sista skans som Göteborgs-Posten övergav. Men på samma sätt som Sydsvenskan samarbetar GP med ett tiotal stringrar. De medverkar när nyhetsläget motiverar det.

När vi ställer frågan om antalet korrespondenter till Svenska Dagbladet får vi inget svar. Redaktionschefen Martin Jönsson tycker att ansatsen att diskutera korrespondenter är gammaldags.

TV 4 står inför en betydande omstruktering av hela sin nyhetsorganisation. Fram till nu har man bara haft några enstaka korrespondenter.

Det är också värt att notera att TT, vars material de flesta svenska dagstidningar bygger sin utrikesrapportering på, har två anställda korrespondenter och sex kontrakterade frilansmedarbetare utomlands.

Sveriges Television har 12 fasta utlandsplacerade medarbetare. Hälften är stringers men ingen av dessa arbetar åt konkurrerande TV-bolag. Endast en av de anställda medarbetarna är fotograf.

Sveriges Radio har 17 traditionella korrespondenter som arbetar heltid och bara för Sveriges Radio. Tre av korrespondenterna har speciella uppdrag – ekonomi, kultur och ”ungkorre”. Endast en av korrespondenterna

med ett geografiskt bestämt bevakningsområde är Stockholmsbaserad. Sveriges Radio har därutöver en hemmabaserad utrikesredaktion med ett tiotal medarbetare med kvalificerad erfarenhet som är redo att snabbt resa ut i världen och vid akuta nyhetshändelser förstärka de ordinarie korrespondenter. Genom dessa hemmabaserade medarbetare finns en betydande resurs för fördjupning och kommentar.

Såväl Sveriges Radio som Sveriges Television har byggt ut sin utrikesbevakning inte bara i allmän mening utan också i den konkreta meningen att public service i Sverige, i likhet med NPR i USA, har fler fasta utrikeskorrespondenter än tidigare. Sveriges Radio har gjort en mycket stor satsning på utrikeskorrespondenterna under de senaste åren.

KOSTNADSPRESS

Förklaringen till att antalet korrespondenter i de kommersiella mediebolagen minskar är uppenbar. Redaktionernas resurser krymper. En utlandskorrespondent för en svensk medie-redaktion kostar fyra till fem gånger så mycket som en ordinär kvalificerad nyhetsmedarbetare. Global Journalist, grundad av International Press Institute men nu utgiven vid Missouri School of Journalism, listar 6 olika strategier som medieföretag använder för att hantera höga kostnader för utrikesreportaget:

- 1/ Avveckling av korrespondenter kombinerat med neddragning av utrikesrapporteringen
- 2/ Neddragningar av resebudgetar och andra verksamhetskostnader för kvarvarande korrespondenter.
- 3/ Minskade ersättningar för korrespondenters levnadskostnader, vilket leder till att unga ogifta korrespondenter ersätter mer erfarna korrespondenter. Ett annat sätt att minska kringkostnader är att utnyttja stringrar vilket gör att kostnader delas med andra eller att olika kostnadsersättningar helt enkelt förhandlas bort.
- 4/ Hemmaproducerat utlandsmaterial med hjälp av material från nyhetsbyråer
- 5/ Outsourcing till lokala reportrar
- 6/ Eget reporterarbete ersätts med sociala medier. Kompilatjournalistik i stället för originaljournalistik

Självfallet går det inte att göra en rättvis beskrivning av utvecklingen i enbart svart och

vitt. En del av det som nu nämnts görs i alla medieföretag. Byråmaterialet är och har alltid varit viktigt också för den utlandsbaserade medarbetaren. En afrikakorrespondent täcker inte ensam hela Afrika.

Men samtidigt är det inte en tillfällighet att medieföretagens utrikeskorrespondenter har haft en så framträdande roll och alltid har omgivits av ett sådant skimmer, både internt på redaktionerna och externt.

ULF HANNERZ

Den internationellt välkände svenske antropologen Ulf Hannerz skrev för några år sedan det som mer eller mindre har kommit att bli standardverket om utrikeskorrespondentens ställning i det moderna samhället (Foreign News – Explorng the World of Foreign Correspondents, 2004). Något fritt tolkat beskriver Hannerz att det är utrikeskorrespondenterna som skapar bilden av en värld som vi själva inte kan skapa oss någon egen bild av. Betydelsen av detta tilltar i och med globaliseringen. Den brittiske sociologen Roland Robertsons talar om att världen för den upplyste medborgaren blir ”a single place”.

Hannerz tecknar en ljus framtidsmöjlighet av internationellt välorienterade medborgare som utvecklar ”ett ansvarsmedvetande som sträcker sig bortom nationalstaten. Det kan inrymma stöd för en politik som överskrider nationella gränser lika väl som gränsöverskridande och övernationella politiska och rättsliga institutioner och organisationer.”

Ulf Hannerz bok innehåller ingående berättelser om ett antal utrikeskorrespondenter och deras såväl verksamhet och villkor. Han diskuterar olika mediers villkor och skillnaden i förutsättningar för utrikesrapportering beroende på om korrespondenterna tillhör ”fallskärmstrupperna”, d.v.s. luftlandsätts i främmande land när det händer något, eller om de är ”longtimers”, d.v.s. lever under längre tid i ett land.

Det riktigt intressanta med Hannerz studie är att han försöker beskriva något som är påtagligt men samtidigt obeskrivbart. Ludwig Wittgenstein avslutar sin bok Tractatus Logico-Philosophicus med orden ”*Wovon man nicht sprechen kann, darüber muss man schweigen*”. En inte alldeles korrekt översättning skulle kunna lyda: ”*Det man inte har ord för, om det kan man inte tala.*”

UTRIKESKORRESPONDENTENS SÄRSTÄLLNING

För varje radiolyssnare eller tidningsläsare är det så uppenbart att den skicklige utrikeskorrespondenten har en alldeles speciell ställning, inte bara i sitt medium utan faktiskt för oss i vårt vardagsliv. Världen här hemma har vi våra egna erfarenheter av. Men för att kunna omfatta världen därute är vi beroende av rapporterna som når oss via medier. Det är trots allt inte bara, eller ens främst, rapporterna i sig om att människor dör i krig och katastrofer som är det riktigt viktiga. Förtrogenheten med världen utanför Sverige skapas genom det personliga reportaget och vardagsberättelser som ger ramen för de hårda nyheterna och på allvar gör oss delaktiga av det som händer utanför vårt nära samhälle.

Ulf Hannerz tilldelar den traditionella utrikeskorrespondenten en synnerligen viktig roll. Mer än någonsin behövs denne.

Vi som är verksamma i medieföretagen har ansvar för att teckna bilden av hur vår egen verksamhet faktiskt utvecklas, även när denna utveckling är djupt problematisk. Det är inget roligt att beskriva egna tillkortakommanden.

VILKA SLUTSATSER BÖR VI DRA FÖR FRAMTIDEN?

Vi får inte låta det som är viktiga samhällsförändringar reduceras till att bli verksamhets-interna komplikationer. Medieföretagen, *alla* medieföretag, är företag men också samhällseliga institutioner. När vi tvingas spara vill vi gärna hävda att ett är lika gott som ett annat. Men så är det inte. Nyhetsbyråer, twitter och utländska stringrar kan aldrig ersätta egna korrespondenter. De kan komplettera, de kan svara för fakta- och ren händelserapportering. Men de kan aldrig sluta gapet mellan Sverige och världen, aldrig på allvar bidra till att göra varje svensk till världsmedborgare och världen till en plats. En viktig slutsats som vi kan dra är att vi som har ansvaret för de stora medie-företagen måste se till att beskriva det som faktiskt sker.

Men ofta ligger förklaringen till dessa bortom vad den enskilda företagsledningen eller redaktionsledningen kan påverka. Risken är att chefer för medieföretag och redaktioner världen över med livlös blick i stället säger: Vi har inga utrikeskorrespondenter kvar men ingenting har hänt. Allting är annorlunda men ingenting har förändrats.

Förmodligen är det en vittgående förändring av vårt mediesamhälle, och därmed av samhället överhuvudtaget, om vi inte längre får del av rapporter från utsända, som bor och lever i andra länder men behåller referensramarna från det egna samhälle.

Vi lever i världen. Den är en plats. Men vi riskerar att bli alltmer främmande för den. Fox News rapporterar om USA:s krig. Men de berättar inte att de svältande människorna i Somalia lever på samma plats som teaparty-rörelsens anhängare i Alaska. Världen växer och journalistiken krymper. Antropologen Ulf Hannerz ger oss redskap för att hantera språkfilosofen Ludwig Wittgensteins sjuka. Vi kan sätta ord på den förändring som inträffar och som gör att allting blir annorlunda.

motsvarar tre arbetsmånader. Vår korrespondent i Mellanöstern Cecilia Uddén har varit på ständig resa under *Den arabiska våren*.

Mot den yttre rörligheten svarar också en inre. Traditionellt medverkar utrikeskorrespondenter med tung nyhetsrapportering. Mycket medvetet har Sveriges Radio satsat på bred medverkan av alla korrespondenter. P3-programmet ”Korrerappen” bygger till största delen på ungorren Robin Olins material. Robin Olin är också ofta med i programmen ”P3 populär”, ”Morgonpasset”, ”Brunch-rapporten” förutom att han under varje resa också gör nyhetsinslag i första hand till P3 Nyheter. Det hindrar på intet sätt att han också vänder sig till lyssnarna i stort genom Ekots nyhetssändningar och aktualitetsprogrammen i P1 och P4.

Alice Petrén, korrespondent i Sydeuropa men också ämneskorrespondent för migration, hörs ofta i P4, inte minst i P4 Extra.

Staffan Sonning, med lång erfarenhet både som utrikeskorrespondent och som chef i Sveriges Radio behärskar alla radioformat, från kommentar till krönikor, från reportage till nyhetsrapporter. Han har medverkat över hela bredden i Sveriges radios programutbud.

Detta är blott exempel på att vi rivit murar mellan olika programgenrer. Inte minst har detta bidragit till våra korrespondenter har medverkat med att berätta om människors vardag i andra delar världen.

Vi har också i ett annat avseende löst upp gränser när det gäller våra korrespondenter. Vi har en stor skara mycket erfarna korrespondenter som nu arbetar hemma i Stockholm. Under det mest intensiva skedet i Kairo hade vi tre reportrar på plats, förutom Cecilia Uddén också Agneta Ramberg, som i vardagslag finns i Stockholm, och Asienkorrespondenten Nils Horner.

Vår satsning på att rapportera efter Tsunamin utanför Japan saknar i det närmaste motstycke internationellt. Vi stannade kvar när andra medieföretag reste hem. Vi hade

sammanlagt tre reportrar i Japan: Nils Horner, Staffan Sonning och Hanna Sahlberg. Vi ägnade 81 reporterdagar, fyra arbetsmånader, åt utvecklingen efter tsunamin.

RADIOHISTORIA

Den arabiska våren, och direkt därpå tsunamin och kärnkraftsolyckan i Fukushima, är redan inskrivna i Sveriges Radios publicistiska historia. Cecilia Uddéns och Agneta Rambergs eminenta kunskaper och vida kontaktnät var förutsättningar för den publicistiska kvaliteten i vår rapportering. Nils Horners bredd och skicklighet gjorde att vi kunde göra stora direktsändningar från Kairo som verkligen bidrog till känslan, eller kanske snarare medvetenheten, om att ”världen är en plats”.

Det låter som skryt, och är det kanske också. Men framför allt vittnar det om att kvalificerad utrikesrapportering med djup och uthållighet förutsätter resurser och prioritering. Dessutom förutsätts långsiktighet. Kompetens byggs upp genom att medarbetare ges möjlighet att arbeta i olika länder men också genom att de får stanna kvar och inte bara skickas som journalistikens ”fallskärmjägare”.

Om det inte ska uppstå en tilltagande mismatch mellan en alltmer integrerad och globaliserad värld å den ena sidan, och en alltmer inåtvänd och trångsynt medierapportering å den andra, måste medierna ta sitt ansvar för att rapportera från världen som ”en plats”. Detta är inte bara en teoretisk spekulation. Mönstren från Storbritannien och USA förskräcker. Många engelska tidningar, också respekterade sådana, har svarat för en insulär europarapportering som ställt landets politiker inför en övermäktig uppgift när de har velat föra en nyanserad europadiskussion. En huvudförklaring bakom det som nu sker i amerikansk politik är högerpopulistiska medier, inte minst det Murdochägda Fox News, som gött amerikansk isolationism i tider när USA är mer omvärldsberoende än vad landet varit sedan slutet av 1700-talet.

BILAGA

GALTUNGS OCH HOLMBOES RUGES 12 PUNKTER:

F1: If the frequency of the signal is outside the dial it will not be recorded.

F2: The stronger the signal, the more probable that it will be recorded as worth listening to.

F3: The more clear and unambiguous the signal (the less noise there is), the more probable that it will be recorded as worth listening to.

F4: The more meaningful the signal, the more probable that it will be recorded as worth listening to.

F5: The more consonant the signal is with the mental image of what one expects to find, the more probable that it will be recorded as worth listening to.

F6: The more unexpected the signal, the more probable that it will be recorded as worth listening to.

F7: If one signal has been tuned in to the more likely it will continue to be tuned in to as worth listening to.

F8: The more a signal has been tuned in to, the more probable that a very different kind of signal will be recorded as worth listening to next time.

F9: The more the event concerns elite nations, the more probable that it will become a news item.

F10: The more the event concerns elite people, the more probable that it will become a news item.

F11: The more the event can be seen in personal terms, as due to the action of specific individuals, the more probable that it will become a news item.

F12: The more negative the event in its consequences, the more probable that it will become a news item.

sveriges**SR**radio

Sveriges Radio AB

105 10 Stockholm

Besök:

Oxenstiernsgatan 20

Tfn 08/784 50 00

Fax 08/784 15 00

sverigesradio.se